

Poměr mezi státem a církvemi v Německu.

Josef Patočka.

Mírem Vestfálským, sjednaným dne 24. října 1648, byl upraven definitivně poměr protestantismu ke katolicismu. V důsledku zásady „Cujus regio, illius religio“, poněvadž byly krajiny čistě protestantské i katolické a naopak, jí určeno, co zůstane katolickým, co evangelickým.

Mimo území rozpadlých vévodství švábského, franckého a saského, v nichž střídají se pestře osady evangelické s katolickými, možno říci, že jižní Německo zůstalo katolickým, v severním převládá protestantismus. Katolickými zůstávají 3 veliká arcibiskupství na dolním Rýně: Mohuč, Trevír, Kolín, vestfálská biskupství Münster a Paderborn, francká biskupství na Mohanu: Würzburg a Bamberg a klášter fuldský, na Altmühle biskupství Worms a Špýr, dále celé panství rakouské na Horním Rýně a v jižním Švábsku, t. zv. Vorderösterreich, švábská a bavorská biskupství a prelatury a celé vévodství bavorské s Horní Falcí; pouze ve Slezsku nepodařila se přese všecku lest a násilí jezovitů protireformace a stala se úplně nemožnou, když Karel XII., král švédský, vzal obyvatelstvo protestantské ve svou ochranu. Proti tomu byl celý sever od Východního Frýska k Pomořanům, největší díl krajiny, jíž protéká Wesera, celé okolí Labe od českých hranic, okolí Odry od hranic Slezska protestantským a tvořil velké souvislé protestantské území. Na jeho severovýchodní hranici v biskupství Osnabrück a Minden, na východní hranici v okolí Harzu, v Halberstadtě a v Lužici náboženství katolické bylo uznáno za stejně oprávněné s evangelickým. Vnitř tohoto protestantského území nalézaly se buď silnější, buď slabší ostrovy katolické, většinou roztroušené statky biskupů a katolických knížat. Jsou to na př. statky arcibiskupa mohučského v dolním Hesensku a v Thüringen, k nimž patří města Eichsfeld a Erfurt, statky biskupa Hildesheimského, na nichž však bylo dovoleno vyznávatí víru evangelickou. Území protestantské zasahovalo v četných, větších neb menších poloostrovech do území katolického, z nichž jeden vycházel od Werry přes Hessensko a a od Wetterau až k Odenwaldu. Falc kurfirstská spojuje jej se smíšeným katolicko-protestantským obyvatelstvem s luteránskými krajinami porýnskými. Obklopeny katolickým Westfálskem a horní Porýní, leží jako ostrovy reformované Kleve a hrabství Mark; vévodství Berg mělo katolicko-protestantské obyvatelstvo. Jiné protestantské ostrovy v území katolickém tvořila hrabství Bentheim, Sayn, Löwenstein, Kastell a jiná; dále četná říšská města, z nichž jen malá část zůstala katolická, četné roztroušené vsi říšských rytířů v katolických krajinách kolem Fuldy, Würzburgu, Bambergu a Eichstättu. Další protestantský poloostrov, vybíhající do katolického území, táhl se od Rudohoří až k Rýnu, přes Franky a Švábsko, Branibory, Ausbach a tvořen byl

jednak říšskými městy, jednak roztroušenými statky protestantských šlechticů. Nejjižnější výběžky protestantského území proti jižnímu Německu tvořeny jsou městem Řeznem a luterským hrabstvím Ordenburg, ležícím blízko Pasova. Na území Horní Falce udrželo se protestantství vedle katolictví na panstvích rodu Salcbušského. V říšském území Alsasku-Lotrinsku pod vlivem vlády francouzské se obyvatelstvo znenáhla od protestantství přiklání ke katolictví a tak z měst čistě protestantských, Štrasburku a Mylhús, stávají se města převahou katolická. V bývalém území hrabat z Lichtenbergu, hrabství Saarwerden, statcích král. města Štrasburku a jednotlivých rytířských statků v Dolním Alsasku, dále v okolí bývalého říšského města Münsteru a ve virtemberském hrabství Hirburg převládá náboženství evangelické. V provincii Východním Prusku, v severovýchodě říše, t. j. v území bývalého vévodství pruského převládá protestantismus; skoro výhradně, katolickým jest území biskupství Ermelandského, které tvoří ostrov mezi evangelickými částmi Vých. Pruska. Západní Prusko, pokud náleželo Polsku, jest velice smíšeno. V provincii poznaňské hlásí se četní přistěhovalí němečtí kolonisté k luteránství, Poláci ke katolictví.

Ce se týče ústavy a správy církví protestantské a katolické, jest dlužno vytknouti v hrubých rysech toto:

Ústava církve evangelické jest v různých státech říše různá. Většinou převládají dva systémy: presbyteriální a biskupský. Při prvním spočívá správa církevní v rukou mužů, zvolených shromážděním svých souvěrců, v druhém případě jest v rukou správce země jako nejvyššího biskupa. Když však vykonávání této moci přenesse se na kolegiální sbory, nazývá se tento systém biskupský konsistoriálním. Systém presbyteriální uplatnil se nejvíce v okolí dolního Rýna a v obojí Falci. V Prusku hlavní dozor nad správou církevní vede vysoká církevní rada (der Oberkirchenrat). Jest zřízena kolegiálně a byla podřízena bezprostřednímu dozoru císařskému, nyní podléhá superintendentovi. Vysoké církevní radě podřízeny jsou v jednotlivých okresech konsistoře synody a sice krajové, provinciální a jedna generální synoda. Tento systém synodální rozšířil se v nejnovější době téměř po celém Německu.

Správa církve katolické podřízena jest papeži sídlícímu v Římě; středem duchovního života pak jsou biskupové. Pro církev katolickou zřízeno v Německu 5 arcibiskupství a sice: Kolín a Poznaň v Prusku, Mnichov, Freising a Bamberg v Bavorsku, Freiburg v Badensku, dále 20 biskupství: Ermeland, Kulm, Vratislava, Hildesheim, Osnabrück, Münster, Paderborn, Fulda, Limburg a Trevír v Prusku, Augsburg, Pasov, Řezno, Eichstätt, Würzburg a Špýr v Bavorsku, Rottenburg ve Virtembersku a Mohuč v Hesensku, 3 apoštolské vikariáty (drážďanský pro Sasko, jeden pro Anthalsko a jeden pro severní provincie). Těmito podrobeni jsou vikáři, děkani, faráři atd. Řád jezuitský a jemu podobné kongregace byly říšským zákonem ze dne 4. července

1872 z území říšského vypovězeny; pouze řády zabývající se péčí o nemocné, mohly v říši zůstatí a znovu býti zřizovány.

Starokatolíci mají státně uznaného biskupa v Bonnu.

Nyní když vylíčil jsem rozšíření a ústavu církví v Německu, přikročím k vylíčení poměru mezi státem a církvemi, upravenému říšskou ústavou ze dne 31. ledna 1850 a nově 11. srpna 1919.

Ústavou z roku 1850 stanovena plná svoboda náboženství (článek 12.) a nezávislost práv politických na vyznání, ale bylo vzato za základ náboženství křesťanské (článek 14.). Není tedy proklamovaná obecná rovnost všech uznaných náboženských společností, ač uznána jich samostatnost ohledně správy vlastních záležitostí. Článkem 16. stanoveno: „Evangelická a římskokatolická církev, jakož i každá jiná náboženská společnost upravuje a spravuje své věci samostatně a zůstává v požívání a užívání ústavů, nadací a fondů určených pro její účely kultové, vyučovací a dobročinné.“ Článkem 16. prohlášeny styky s nadřízenými úřady za volné. V článku 18. zrušeno právo státní ohledně jmenování návrhů, voleb anebo potvrzení církevních funkcionářů, pokud nespočívala na právu patronátním nebo jiném titulu.

Vaticanum dalo podnět v Německu k t. zv. kulturnímu boji, jenž zejména v Prusku veden byl bezohledně. Účelem boje bylo znemožniti papežskou vládu na území státním. V důsledcích tohoto boje vydán zákon ze dne 11. května 1873, o vzdělání duchovenstva, jímž měl se státu umožniti rozhodující vliv na duševní život a smýšlení budoucích funkcionářů církevních. Největší záruka však proti zasahování moci papežské spatřována ve vyloučení disciplinární moci cizích funkcionářů církevních. Proto stanoví § 1. zákona ze dne 12. května 1873, že moc disciplinární nad církevními zřízeními smějí vykonávati pouze německé úřady církevní. To byla nejdůležitější otázka celého kulturního boje Německa proti Vatikánu. Následkem trpného odporu duchovenstva německého vůči provádění zákonů státních došlo k úplné destrukci církevního zřízení katolického v Prusku. Stát musil odvolati svou nadřízenost nad mocí církevní, ba i usnesení stran vyluky cizí moci disciplinární prý zrušeno a tím restituována dřívější disciplinární moc papežova na území pruském.

Nová ústava z 11. srpna 1919 stanoví ve článku 135.—141. poměr státu k církvím následovně: Všichni obyvatelé říše požívají plné svobody víry a svědomí. Za neporušování náboženských úkonů a věcí náboženských ručí státní moc (čl. 135.). Požívání občanského práva jakož i připouštění k úřadům není závislé na náboženském vyznání. Nikdo není povinen svoje náboženské přesvědčení vyjevovati. Státní zřízení mají pouze právo ptáti se na příslušnost k náboženské společnosti, když na tom závisí práva a povinnosti, aneb je potřebí toho k statistickému přehledu (čl. 136.). Důležitým jest článek 137. V něm jest stanoveno: Žádná státní církev neexistuje. Volnost sdružovati se do různých náboženských společností jest zaručena. Slučování se nábo-

ženských společností uvnitř říše nepodléhá žádnému omezení. Každá náboženská společnost řídí a spravuje svoje svoje záležitosti samostatně v rámci zákonů platících pro všechny. Propůjčuje svoje úřady bez spoluúčinkování státu nebo občanských korporací. Všechny náboženské společnosti, které jsou korporacemi ve smyslu veřejného práva jsou povinny zaplatiti na základě přiznání úředního výměru daně. Jména všech náboženských korporací jest pod ochranou státní (čl. 138.). Neděle a státně uznané svátky zůstávají jako dny pracovního pokoje státně chráněny (čl. 139.). Členům branné moci jest zajistiti čas k vykonávání náboženských povinností (čl. 140.). Náboženské společnosti jsou oprávněny vykonávati obřady a s tím související povinnosti ve všech státních ústavech (čl. 141.).

Poměry německé mohly by býti částečně příkladem našemu zřízení církevnímu, které v mnohých bodech za německými pokulhává. Jistě mnoho otázek jest společných a většina nejen v teorii, nýbrž i v praxi jest dokonaleji řešena a prováděna než u nás a podrobná znalost jejich přispěla by k správnějšímu postupu při provádění rozluky a zároveň k vyvarování nenapravitelných omylů.

Návrh Dr. Bartoška na odluku církve od státu.

(Trochu kritiky.)

Dr. Jiří Edelstein.

Přes to, že již od převratu horlivě se přetřásá otázka odluky církve od státu v republice československé a že téměř všeobecně, kromě nejkonservativnějších vrstev se uznává, že příští úprava poměru státu k církvím musí počínati na systému odluky, přece ku praktickému řešení se dosud nepřistoupilo, a vláda obmezila se pouze na několik příležitostných projevů, že odluka provedena bude.

Byl proto v 1. zasedání Nár. shromáždění r. 1920 podán v poslanecké sněmovně návrh posl. Dr. Bartoškem (tisk č. 1.) „aby vydán byl zákon, kterým se zavádí v republice československé odluka církve od státu“.

Zdá se mi však, že na tomto základě odluka u nás provedena nebude. Navrhovatel přehlídí úplně dané poměry mocenské ve státě, a okolnost, že jest veliký rozdíl mezi přijetím zákona v parlamentu a mezi možnostmi, provésti jej v praxi. Kromě toho stylisace návrhu jest na mnohých místech velmi nejasná a nepřesná, velmi neurčitě jest upravena kompetence státních orgánů k rozmanitým opatřením, jakož i možnost prostředků opravných. Probíráme-li se tudíž tímto návrhem, vybavují se velmi vážné pochybnosti jak o vhodnosti těch kterých ustanovení, tak i pro-